

Zvonko Mijatović

IRL

Mesto na koje idu još teže je zamislivo za većinu nas od grada sreće. Ja uopšte nisam u stanju da ga opišem. Moguće je da ono i ne postoji. Ali oni izgleda znaju kuda idu, oni što odlaze iz Omelasa.

Ursula K. Le Guin

Smiraj dana raskošno zatreperi u još uvek otvorenim laticama nevena, raspaljujući ih bakarnim sjajem po obodu, dok su se u centru čilibarske nijanse gusto zbijelih hermafroditnih prašnika širile poput reke meda oko skrivenog tučka. Njegov miris, koji „prizemljuje“, mešao se sa povremenim bljeskovima svetlosti, reflektovanim sa malog ogledala na zidu barake, odakle su se, prosejani kroz krošnju mladog oraha, vraćali noseći opojnu zelenu notu oraha, kao da su zajedno sa njim sačuvali svu toplinu i spokoj ovog kasnog popodneva.

Ipak, plašim se, a i naslućujem, da me varljiva lepota ovog efemernog utiska zavarava. Jedan cvet, ma koliko bio savršen i veličanstven, ne može promeniti kauzalni tok kroz koji su ovi ljudi prošli. Uskoro ću se morati suočiti s njegovom konačnošću, a onda i s dijametralno suprotnom realnošću, surovom, baš onako kako sam je zamišljao u strahu pre nego što sam krenuo ovamo.

Iz središta okruženog nevenima, iznebuha izviruje krupna ljubičasta ruka lavande, poput đaka koji nestrpljivo diže ruku jer zna odgovor na učiteljevo pitanje. Kao da i ona želi da se uključi u razgovor, da čuje hvalospeve slične onima nevena. Odmah se izvinjavam ljubičastoj gospođici zbog tog propusta. Njeni cvetovi, kao da su pratili moje misli, odjednom su razigrano šiknuli iza svetlucavih nevena, potvrđujući ono što sam nameravao da kažem: iako nisu tako lepi, intenzitet njihovih živopisnih boja i opojni miris leta mogu se ravnopravno nadmetati, čak i potirati ostale impresije. Setih se reči Karla Lineja, švedskog botaničara sa časova botanike: u vrtu svaka biljka, ma koliko skromna, doprinosi harmoniji celog ekosistema.

Raznovrsnost je uvek poželjna – u prirodi i u društvu. Među srećnim narodima, ona stvara mogućnost sinkre-

tizma različitih kultura, običaja i religija, vodeći ka multikulturalnom, a samim tim i poželjnom interkulturalnom okruženju. Ali pod uslovom da se u tom okruženju ne izrodi mastodont koji, ne birajući sredstva, prisvaja samo ono što mu odgovara i potiskuje raznovrsnost, sprovodeći načelo prilagođenog eklekticizma.

Dok sam tako, razmišljajući, stajao u malenom vrtu, na baraci su se otvorila mala vrata. Bilo je očigledno da su napravljena nestručno, u žurbi – isečena motornom testerom iz velike drvene kapije, na kojoj je i dalje visio veliki zaključani katanac, gotovo sasvim zarđao. „Verovatno je zbog njega bilo potrebno napraviti nova vrata“, pomislih.

Pojavi se Nikola, komšija i moj školski drug, iznenađen što me vidi, šireći ruke, pozdravi me: „Otkud ti? Dugo te nije bilo.”

Zatečen njegovom pojavom, jer ga ovde nisam očekivao, brzo odgovorih: „Došao sam na ovaj skup. Malo ranije, da bih se i s vama video. Je l' ovo tvoj vrt? Izgleda zaista lepo.” „Jeste. Odmah nakon što smo se ovde smestili, zasadio sam orah — drvo dugovečnosti — koje sam poneo odozdo. Kao što vidiš, lepo napreduje. Poneo sam i par božurova, iako sam pretpostavljao da im nova klima neće prijati. Osušili su se još u kolima, ne dočekavši ni da se suoče s novom sredinom. Zato sam iza barake pronašao i ovde presadio ove nevene i lavandu. Valjda ćemo se privići jedni na druge. To me odmara, radeći oko njih.”

„Sećam se da si i tamo imao veliku baštu, sa pažljivo uređenim vrtom.”

„Jesam. Nevene sam imao i tamo.”

Očigledno mu se dopao moj obazriv pristup, bez stereotipnih pitanja i jadikovki o kolektivnoj sudbini. Jedva je dočekao da, makar nekome, priča o onome što voli, pa brzo nastavi:

„Znaš li da su još stari Grci, a posebno Rimljani, na ceremonijama — zapamtio sam naziv: Fontinalia — pri- nosili neven kao cvetnu žrtvu svojim bogovima? Tada su svi bunari bili okićeni vencima, a devojke su bacale latice u izvore. Latinsko ime nevena je *Calendula officinalis*. Prva reč povezana je s latinskim kalendarom, jer je cvetao tokom čitave godine u njihovim krajevima. Mislim da će i ovde biti tako. Zato sam ga i izabrao — kao simbol ne-

promenljivosti i stabilnosti. Nadam se da ćemo ovde dugo ostati. Ne bih mogao da podnesem još jedno izmeštanje.“

Primitih promenu tona i zabrinuto podizanje njegovih obrva. Ali ubrzo, smešeci se, nastavi: „A nisam zaboravio ni njegova lekovita svojstva. *Officinalis* ukazuje na to da je još u davнинi bio na službenom spisku lekovitog bilja. Tako ponekad, vodeći računa da ga ne proredimo previše, skuvamo čaj od listova nevena — za želju.“ „Hajde, uđi. Poslužićemo te da ga probaš“, osmehujući se, pokaza mi rukom ka vratima.

„Sačekaj, molim te, nisam te dobro razumeo. Čaj za želju?“ – iznenađen zastadoh. Stade i on pred ulazom u baraku, i dalje se osmehujući.

„Ma, nije to ništa posebno“, reče. „Šalim se. Moja žena je u nekim novinama pročitala da, ako iskreno poželim nešto uz jutarnji čaj, dobićemo kakav aber kako to da ostvarimo.“

„Znači, za razliku od zlatne ribice, koja ispunjava tri želje, mi dobijamo samo jednu vizionarsku želju, za koju se moramo potruditi da bi se ostvarila“, našalih se.

Zato Englezi, pomislih, svakodnevno ispijajući čaj u vreme „teatime“-a, imaju veliku verovatnoću da ponekad dobiju zajedničku viziju — i da, ujedinjeni, brže i lakše stignu do njene realizacije. Mi, razjedinjeni i neorganizovani, retko uspevamo da se dogovorimo oko stvarnog značaja onoga što želimo, a kad to i postignemo, trud i žrtve često ga učine besmislenim i lišenim istinske radosti.

Osmehnu se i on, a zatim, videvši kako posmatram dotrajalu baraku, uozbilji se: „Ovo je nekada bilo u vlasništvu železnice, još iz Titovog vremena. Služilo je za smeštaj radnika koji su gradili prugu“ – objašnjava, gotovo kao da se izvinjava. „Sada je naše“, naglasi. „Mi smo prvi ušli, malo sredili, i sad ovde žive tri familije. Hajde, bujrum“ – pozva me da uđem.

„Ali zar ti nisi bio u onom prvom valu, kada ste ušli u ono srpsko odmaralište, s bungalovima na padini iznad velike plaže?“ – upitah ga, jer sam čuo da je većina naših prognanika u tom prvom talasu tamo našla smeštaj.

„Nažalost, to je bila bezočna, nemoralna igra ovdašnjih moćnika. Odavno su bacili oko na to odmaralište. Pustili su nas da uđemo, samo da bi vlasnicima jedne stare srpske firme poslali slike naših upada u objekte, kako uništavamo imovinu, i poruku da ponuđena cena više neće biti ista. Kroz par dana, policija nas je izbacila iz njih, jer je odmaralište sada bilo u privatnom vlasništvu. Sećam se reči

jednog od njih: „Pa vi ste interno raseljena lica, kako su vas ovi odozdo izbacili, možemo vas i mi, vala, malo pomerit“ – pripoveda Nikola, pokušavajući da ostane miran.

Reči koje je izgovorio ležerno, čak uz dozu ironije, dobile su svoju punu težinu tek kada sam, pri kraju priče, primetio neobičan grč na njegovoj donjoj usni.

Tišinu koja je nastala pokušavam da razbijem rečima — ali ne onim stereotipnim, utešnim rečima nekog stranca koji sve to posmatra izdaleka, već kao saučesnik. Tražim reči. Ali ne samo reči — tražim smisao u njima. Trudim se da se nadovežem na ono u njegovoj priči što nije bilo slučajno. Nešto što je naglasio upravo onim usnim grčem. To nije bio samo grč — bio je to tihi očaj potisnutog besa, koji ipak nije hteo da preraste u neku tešku rečenicu.

Etiketirali su nas da bi nas taksonomski svrstali i tako lakše distancirali. Iako nas je zadesila ista muka, Srbin iz Bosne nije isti kao onaj iz Hrvatske ili sa Kosova i Metohije. Nemaју svi ista prava. Verovatno želeći da uspostave zamišljeni red i prioritete, neki su postali izbeglice, drugi prognanici — a nas su, najzad, promovisali u interno ili privremeno raseljena lica – IRL.

Pitali smo: „Zašto?“

Odgovorili su: „I Bog je stavljao svoj pečat na čelo, da bi lakše razlikovao vernike od nevernika.“

„Pa zar taj, Božji pečat, nije dovoljan?“

„Nije. Njega prepoznaju samo popovi. Mi imamo svoje žigove.“

„IRL i raseljena lica ne uživaju ekonomska i socijalna prava koja pripadaju državljanima, i njihova ekonomsko-socijalna situacija je pitanje koje izaziva veliku zabrinutost“ – bilo je zapisano u izveštajima upravo onih koji su nas doveli u ovo stanje.

Koliko je samo apsurdno da njihova zabrinutost ostane zabeležena – suva, tehnička, uredno arhivirana – dok je naša patnja bila bez pečata, bez fascikle, bez potpisa. Nevidljiva. Nepriznata. Nepoverljiva – čak i kad pokušas da je isprikaš.

Njihove arhive čuvaju pravilne rečenice, a meni izmiču vlastite.

IRL – u stvarnom životu (In Real Life).